

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

TALABALARDA LINGVISTIK VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI UYG‘UN RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Ergashev Doniyor Dovronovich
“Alfraganus University”, katta o‘qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni o‘zaro uyg‘un holda rivojlantirishning metodik asoslari yoritiladi. Lingvistik kompetensiya til birliklari, grammatik me‘yorlar, leksik boylik, fonetik va uslubiy imkoniyatlardan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalarini ifodalasa, kommunikativ kompetensiya talabaning real muloqot vaziyatlarida fikrni aniq, izchil va maqsadga muvofiq bayon eta olish qobiliyatini namoyon etadi. Maqolada ushbu ikki kompetensiyani alohida emas, balki o‘zaro bog‘liq pedagogik jarayon sifatida rivojlantirish zarurligi asoslanadi. Shuningdek, matn bilan ishlash, dialogik va monologik nutq mashqlari, muammoli vaziyatlar, rolli o‘yinlar, interfaol metodlar, kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlar hamda raqamli ta‘lim vositalaridan foydalanishning metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda lingvistik bilimlarni kommunikativ faoliyatga tatbiq etish talabalarning nutqiy faolligi, mustaqil fikrlashi, kasbiy muloqot madaniyati va ijtimoiy moslashuvchanligini oshirishga xizmat qilishi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: lingvistik kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, nutqiy faoliyat, metodika, interfaol ta‘lim, matn bilan ishlash, muloqot madaniyati, kasbiy nutq, talaba, kompetensiyaviy yondashuv.

МЕТОДИКА ГАРМОНИЧНОГО РАЗВИТИЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ И КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИЙ У СТУДЕНТОВ

Эргашев Дониёр Довронович
«Alfraganus University», старший преподаватель

Аннотация

В данной статье рассматриваются методические основы гармоничного развития лингвистической и коммуникативной компетенций у студентов. Лингвистическая компетенция предполагает знание языковых единиц, грамматических норм, лексического богатства, фонетических и стилистических особенностей языка, тогда как коммуникативная компетенция проявляется в способности студента эффективно, последовательно и целенаправленно выражать свои мысли в реальных ситуациях общения. В статье обосновывается необходимость развития данных компетенций не изолированно, а во взаимосвязанном педагогическом процессе. Особое внимание уделяется методическим возможностям работы с текстом, упражнениям по развитию диалогической и монологической речи, проблемным ситуациям, ролевым играм, интерактивным методам, профессионально ориентированным заданиям и цифровым образовательным средствам. Доказывается, что применение лингвистических знаний в коммуникативной деятельности способствует повышению речевой активности студентов, развитию самостоятельного мышления, культуры профессионального общения и социальной адаптивности.

Ключевые слова: лингвистическая компетенция, коммуникативная компетенция, речевая деятельность, методика, интерактивное обучение, работа с текстом, культура общения, профессиональная речь, студент, компетентностный подход.

METHODOLOGY FOR THE HARMONIOUS DEVELOPMENT OF LINGUISTIC AND COMMUNICATIVE COMPETENCIES IN STUDENTS

Ergashev Doniyor Dovronovich
Alfraganus University, Senior Lecturer

Abstract

This article examines the methodological foundations for the harmonious development of linguistic and communicative competencies among students. Linguistic competence involves knowledge of language units, grammatical norms, lexical richness, and phonetic and stylistic features of a language, whereas communicative competence is reflected in a student’s ability to express thoughts effectively, coherently, and purposefully in real-life communication situations. The article substantiates the need to develop these competencies not in isolation but within an interconnected pedagogical process. Particular

attention is given to the methodological potential of text-based activities, exercises for developing dialogic and monologic speech, problem-solving situations, role-playing, interactive methods, professionally oriented tasks, and digital educational tools. The study demonstrates that applying linguistic knowledge in communicative activities enhances students' speech activity, independent thinking, professional communication culture, and social adaptability.

Keywords: linguistic competence, communicative competence, speech activity, methodology, interactive learning, text-based work, communication culture, professional speech, student, competency-based approach.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida oliy ta'lim tizimida talabalarni nafaqat nazariy bilimlar bilan qurollantirish, balki ularning amaliy nutqiy faoliyatini rivojlantirish, mustaqil fikrlashini shakllantirish va turli muloqot vaziyatlarida samarali kommunikatsiya qila olish malakasini oshirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, til ta'limi jarayonida talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki tilni bilish faqat grammatik qoidalarni o'zlashtirish yoki so'z boyligini kengaytirish bilan cheklanmaydi; u real hayotiy, kasbiy va ijtimoiy vaziyatlarda fikrni aniq, mantiqiy, madaniy va maqsadga muvofiq ifodalash qobiliyatini ham talab etadi.

Lingvistik kompetensiya talabaning til tizimi, ya'ni fonetika, leksika, grammatika, morfologiya, sintaksis va uslubiy me'yorlarni bilishi hamda ulardan to'g'ri foydalana olishini ifodalaydi. Kommunikativ kompetensiya esa o'z navbatida ushbu til bilimlarini amaliy muloqot jarayonida qo'llash, suhbatdosh bilan samarali aloqa o'rnatish, nutqiy vaziyatga mos ifoda vositalarini tanlash, fikrni izchil yetkazish, savol-javob olib borish, bahs-munozarada ishtirok etish va o'z pozitsiyasini asoslay olish ko'nikmalarini qamrab oladi. Demak, lingvistik kompetensiya kommunikativ faoliyatning nazariy va tilshunoslik asosini tashkil etsa, kommunikativ kompetensiya esa ushbu bilimlarning amaliy nutq jarayonida namoyon bo'lish shaklidir.

Ta'lim amaliyotida ba'zan lingvistik bilimlar va kommunikativ ko'nikmalar alohida-alohida shakllantiriladi. Bunday yondashuv natijasida talaba grammatik qoidalarni bilsa-da, ularni real nutqiy vaziyatlarda erkin qo'llashda qiynalishi mumkin. Shu sababli zamonaviy til ta'limida kompetensiyaviy, kommunikativ, integrativ va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar asosida lingvistik hamda kommunikativ kompetensiyalarni o'zaro bog'liq holda rivojlantirish zarurati kuchaymoqda. Bunda dars jarayoni nazariy ma'lumotni yodlashga emas, balki til birliklarini mazmunli muloqot, matn tahlili, dialog, monolog, muammoli vaziyat, rolli o'yin, loyiha, taqdimot va kasbga yo'naltirilgan topshiriqlar orqali amaliy qo'llashga qaratilishi lozim.

Talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish metodikasi til o'qitish jarayonining samaradorligini oshirish, talabalarning nutqiy faolligini kuchaytirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va kasbiy muloqotga tayyorlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak mutaxassislarining kasbiy faoliyati bevosita axborot almashish, ilmiy fikr bildirish, hujjatlar bilan ishlash, jamoa bilan muloqot qilish va turli madaniy muhitlarda samarali aloqa o'rnatish ko'nikmalarini talab etadi. Shuning uchun lingvistik bilimlarni kommunikativ faoliyat bilan uyg'unlashtirish ta'lim jarayonining muhim metodik sharti sifatida qaraladi.

Mazkur maqolada talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari yoritiladi. Shuningdek, ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda matn bilan ishlash, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, dialogik va monologik nutq mashqlari, kasbga yo'naltirilgan topshiriqlar hamda raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi lingvistik bilim va kommunikativ ko'nikmalarni o'zaro integratsiyalashuv asosida talabalarning nutqiy kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlarni ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish masalasi zamonaviy til ta'limida alohida ilmiy-metodik muammo sifatida o'rganilmoqda. Mazkur yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlarda til bilimlarini faqat nazariy jihatdan egallash emas, balki ularni real muloqot, kasbiy nutq, matn bilan ishlash, tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish faoliyatlari bilan bog'liq holda rivojlantirish zarurligi asoslanadi.

I.I. Opeshanskaya o'zining «Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов неязыкового вуза на основе аудиолингвального метода» nomli tadqiqotida nofilologik oliy

ta'lim muassasalarida talabalarida chet tilidagi kommunikativ kompetensiyani shakllantirish masalasini o'rgangan. Dissertatsiya 13.00.08 — kasbiy ta'lim nazariyasi va metodikasi ixtisosligi bo'yicha bajarilgan bo'lib, tadqiqotda chet tilini o'qitishda audiolingval metod asosida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish texnologiyasi ishlab chiqilgan. Muallif chet tilidagi kommunikativ kompetensiyani lingvistik, sotsiolingvistik, sotsiomadaniy, kasbiy yo'naltirilgan, strategik, o'quv va ijtimoiy komponentlar majmui sifatida ko'rib chiqadi. Bu yondashuv bizning maqola mavzumiz uchun muhim, chunki unda lingvistik bilim kommunikativ faoliyatdan ajratilmaydi, aksincha, nutqiy vaziyatda qo'llanadigan amaliy kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida talqin qilinadi. O'peshanskayaning fikricha, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda tinglash, yozish, o'qish va gapirish kabi nutq faoliyati turlari ma'lum ketma-ketlikda va metodik tizim asosida rivojlantirilishi lozim.

G.G. Protasova «Формирование коммуникативной компетентности студентов-переводчиков на занятиях по стилистике русского языка» nomli tadqiqotida tarjimon-talabalarning kommunikativ kompetentligini rus tili stilistikasi mashg'ulotlari orqali rivojlantirish masalasini tahlil qiladi. Muallifning tadqiqotida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishda matn bilan ishlash, rasmiy-ish uslubidagi matnlarni tahlil qilish, tahrirlash, qayta tuzish va kommunikativ vaziyatga moslashtirish asosiy metodik vosita sifatida qaraladi. Protasova kommunikativ kompetentlik tarkibida lingvistik, madaniy, diskursiv va pragmatik kompetensiyalarni ajratib ko'rsatadi. Bu fikr maqola mavzusi uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi, chunki talabalarda lingvistik kompetensiya grammatik yoki leksik bilim sifatida emas, balki nutqiy maqsad, matn janri, kommunikativ vaziyat va suhbatdosh ehtiyojiga mos qo'llanadigan tizimli qobiliyat sifatida shakllanishi zarurligini ko'rsatadi.

M.X. Gulyamova «Ingliz tilini o'qitishda talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga integrativ yondashuv» nomli PhD dissertatsiyasi avtoreferatida filologik oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani integrativ yondashuv asosida rivojlantirish muammosini tadqiq qilgan. Avtoreferatda tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz tilini o'qitishda integrativ yondashuv asosida talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdan iborat ekani ko'rsatiladi. Muallif tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish kabi nutq faoliyati turlarini alohida emas, balki o'zaro bog'liq holda shakllantirish zarurligini asoslaydi. Tadqiqot natijasida «Integrated Language Skills Exercises» mashqlar to'plami yaratilgani va ingliz tili mashg'ulotlarida to'rt nutq faoliyatini integratsiyalashga qaratilgan metodik ta'minot ishlab chiqilgani qayd etilgan. Bu yondashuv talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirishda ayniqsa muhimdir, chunki til materiallari real nutq faoliyati, interfaol mashqlar va kommunikativ vaziyatlar orqali mustahkamlanadi.

Z.Sh. Isanova «Filologiya yo'nalishi talabalarining plurilingval kompetensiyasini takomillashtirish» nomli PhD dissertatsiyasi avtoreferatida filologiya yo'nalishi talabalarida ko'p tillilik asosidagi kompetensiyani rivojlantirish masalasini o'rgangan. Tadqiqotda plurilingval kompetensiyani shakllantirishda til bilimi, madaniyatlararo tushuncha, turli kontekstlarda tilni amaliy qo'llash, metalingvistik va metakognitiv komponentlar muhim o'rin tutishi ko'rsatiladi. Muallif tomonidan taklif etilgan model maqsadli, konseptual, jarayonli va natijaviy bloklardan iborat bo'lib, unda metodlar, o'quv strategiyalari, baholash vositalari va interaktiv-amaliy til o'rganish jarayoni alohida o'rin egallaydi. Isanova tadqiqotining maqola mavzusiga aloqador jihati shundaki, unda lingvistik bilimlar ko'p tilli va madaniyatlararo kommunikativ muhitda qo'llanadigan amaliy kompetensiya sifatida talqin qilinadi. Bu esa talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirishda til, madaniyat, muloqot va refleksiv yondashuvlarni birlashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, kommunikativ kompetensiya nazariyasining ilmiy asoslari xorijiy olimlar tomonidan ham keng tadqiq qilingan. Xususan, Dell Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya konsepsiyasi tilni bilish bilan birga undan turli ijtimoiy vaziyatlarda maqsadga muvofiq foydalanish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Keyinchalik Michael Canale va Merrill Swain kommunikativ kompetensiyaning grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatganlar. Ushbu nazariy qarashlar lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni integratsiyalashgan holda rivojlantirishning metodologik asosini tashkil etadi.

Umuman olganda, tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni alohida-alohida rivojlantirish yetarli natija bermaydi. O'peshanskaya lingvistik komponentni kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida ko'rsa, Protasova matn, uslub, janr va kommunikativ vaziyat asosida kompetensiyani shakllantirish zarurligini asoslaydi. Gulyamova nutq faoliyati turlarini integratsiyalash orqali kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish metodikasini taklif qiladi. Isanova esa til kompetensiyasini ko'p tilli va madaniyatlararo muloqot muhiti bilan bog'lab talqin

etadi. Demak, mazkur tadqiqotlar asosida talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish metodikasi matn bilan ishlash, interfaol mashqlar, integrativ yondashuv, nutq faoliyati turlarining o'zaro bog'liqligi hamda real kommunikativ vaziyatlarga tayangan holda tashkil etilishi lozim, degan xulosaga kelish mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik tajriba-sinov metodi qo'llanildi. Tajriba-sinov ishlari Chirchiq davlat pedagogika universitetining "Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)" ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan 83 nafar talaba ishtirokida tashkil etildi. Tadqiqot jarayonida talabalarling lingvistik bilimlari hamda kommunikativ ko'nikmalarini baholash uchun diagnostik testlar, og'zaki nutq topshiriqlari, yozma ishlar, matn bilan ishlash mashqlari, dialogik va monologik nutqni baholash mezonlari, kuzatish, suhbat va anketa usullaridan foydalanildi.

Tajriba-sinov ishlari uch bosqichda olib borildi. Birinchi bosqichda talabalarling dastlabki lingvistik va kommunikativ kompetensiya darajasi aniqlandi. Bunda talabalarling grammatik me'yorlardan foydalanishi, leksik birliklarni o'rinli qo'llashi, gap tuzish malakasi, matn mazmunini anglash darajasi, og'zaki va yozma nutqda fikrni izchil bayon etish ko'nikmalari o'rganildi. Shuningdek, ularning real muloqot vaziyatlarida savol-javob olib borish, fikr bildirish, munozarada ishtirok etish, dalil keltirish va kommunikativ vaziyatga mos nutqiy vositalarni tanlash qobiliyati baholandi.

Ikkinchi bosqichda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirishga qaratilgan metodik topshiriqlar tizimi amaliyotga joriy etildi. Ushbu jarayonda matn asosida savol-javob tashkil etish, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, juftlik va kichik guruhlarda muloqot mashqlari, kasbga yo'naltirilgan dialoglar, taqdimotlar, debatlar, esse yozish, matnni qayta tuzish, tarjima va tahlil qilish kabi mashg'ulotlardan foydalanildi. Metodik ishlar jarayonida lingvistik bilimlar alohida nazariy ma'lumot sifatida emas, balki real nutqiy faoliyatda qo'llanadigan amaliy vosita sifatida o'rgatildi.

Uchinchi bosqichda tajriba-sinov natijalari umumlashtirildi va talabalarling dastlabki hamda yakuniy ko'rsatkichlari qiyosiy tahlil qilindi. Baholash jarayonida to'rtta asosiy mezon belgilandi: leksik-grammatik to'g'rilik, nutqning izchilligi, kommunikativ faollik va pragmatik moslik. Har bir mezon bo'yicha talabalarling ko'rsatkichlari yuqori, o'rta va past darajalarga ajratildi. Olingan natijalar foiz ko'rsatkichlari asosida qayta ishlanib, tajriba davomida qo'llangan metodik yondashuvlarning samaradorligi aniqlandi.

Tadqiqot metodologiyasining asosiy g'oyasi shundan iboratki, talabalarda lingvistik kompetensiyani rivojlantirish kommunikativ faoliyatdan ajratilgan holda emas, balki nutqiy vaziyat, matn, muloqot, kasbga yo'naltirilgan topshiriqlar va interfaol ta'lim metodlari bilan uyg'unlashtirilgan holda amalga oshirilishi kerak. Shu asosda olib borilgan tajriba-sinov ishlari lingvistik bilimlarni amaliy muloqot jarayoniga tatbiq etish talabalarling nutqiy faolligi, mustaqil fikrlashi, fikrni aniq va izchil ifodalashi hamda kasbiy kommunikativ tayyorgarligini oshirishga xizmat qilishini aniqlashga qaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tajriba-sinov ishlari Chirchiq davlat pedagogika universitetining "Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)" ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan 83 nafar talaba ishtirokida olib borildi. Tadqiqot jarayonida talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirishga qaratilgan metodik topshiriqlar tizimining samaradorligini aniqlash asosiy vazifa sifatida belgilandi. Tajriba-sinov jarayonida talabalar shartli ravishda tajriba guruhi va nazorat guruhiga ajratildi. Tajriba guruhida 42 nafar, nazorat guruhida esa 41 nafar talaba ishtirok etdi.

Dastlabki diagnostika natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalarling aksariyatida til birliklarini nazariy jihatdan bilish darajasi mavjud bo'lsa-da, ularni real kommunikativ vaziyatlarda erkin, izchil va maqsadga muvofiq qo'llash ko'nikmasi yetarli darajada shakllanmagan. Ayrim talabalar grammatik qoidalarni to'g'ri tushuntira olgan bo'lsalar-da, og'zaki nutqda fikrni ravon ifodalash, savollarga tezkor javob qaytarish, dialogik muloqotda faol ishtirok etish va pragmatik jihatdan mos nutq birliklarini tanlashda qiyinchiliklarga duch kelishdi.

Tajriba boshida talabalarling lingvistik va kommunikativ kompetensiya darajasi yuqori, o'rta va past ko'rsatkichlar asosida baholandi. Baholashda leksik-grammatik to'g'rilik, nutqning izchilligi, kommunikativ faollik va pragmatik moslik mezonlari asos qilib olindi.

Guruhlar	Talabalar soni	Yuqori daraja	O'rta daraja	Past daraja
Tajriba guruhi	42	8 nafar — 19,0 %	20 nafar — 47,6 %	14 nafar — 33,4 %
Nazorat guruhi	41	7 nafar — 17,1 %	19 nafar — 46,3 %	15 nafar — 36,6 %

Dastlabki natijalar har ikki guruhda ko'rsatkichlar deyarli bir-biriga yaqin ekanini ko'rsatdi. Bu esa tajriba-sinov ishlarini obyektiv tashkil etish imkonini berdi. Tajriba guruhi talabalari bilan mashg'ulotlar jarayonida lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirishga qaratilgan maxsus metodik topshiriqlar tizimi joriy etildi. Nazorat guruhida esa mashg'ulotlar an'anaviy usulda olib borildi.

Tajriba guruhi bilan olib borilgan mashg'ulotlarda grammatik va leksik materiallar alohida nazariy mavzu sifatida emas, balki real kommunikativ vaziyatlar bilan bog'liq holda o'rgatildi. Masalan, yangi leksik birliklar matn tahlili, dialog tuzish, muammoli vaziyatga munosabat bildirish, taqdimot qilish, bahs-munozarada ishtirok etish va yozma topshiriqlar orqali mustahkamlandi. Bunda talabalar til birliklarini faqat yodlash emas, balki ularni maqsadli muloqot vositasi sifatida qo'llashga yo'naltirildi.

Tajriba davomida quyidagi metodik topshiriqlardan foydalanildi: matn asosida savol-javob tuzish, muammoli vaziyatga yechim taklif qilish, rolli o'yinlar, kichik guruhlarda munozara olib borish, kasbga yo'naltirilgan dialoglar yaratish, monologik nutq tayyorlash, ingliz tilida taqdimot qilish, esse yozish, matnni qayta tuzish, leksik-grammatik birliklarni nutqiy kontekstda qo'llash. Ushbu topshiriqlar talabalarining nafaqat til bilimlarini, balki ularning muloqotga kirishish, fikrni asoslash, suhbatdosh fikriga munosabat bildirish va nutqiy vaziyatga mos ifoda tanlash ko'nikmalarini ham rivojlantirdi.

Tajriba yakunida o'tkazilgan nazorat diagnostikasi talabalarining kompetensiya darajasida ijobiy o'zgarishlar yuz berganini ko'rsatdi. Ayniqsa, tajriba guruhi talabalarida yuqori darajadagi ko'rsatkichlar sezilarli ravishda oshdi, past darajadagi talabalar soni esa kamaydi.

Guruhlar	Talabalar soni	Yuqori daraja	O'rta daraja	Past daraja
Tajriba guruhi	42	19 nafar — 45,2 %	19 nafar — 45,2 %	4 nafar — 9,6 %
Nazorat guruhi	41	10 nafar — 24,4 %	21 nafar — 51,2 %	10 nafar — 24,4 %

Natijalar shuni ko'rsatadiki, tajriba guruhida yuqori darajadagi talabalar ulushi 19,0 foizdan 45,2 foizga oshdi. Past darajadagi talabalar esa 33,4 foizdan 9,6 foizga kamaydi. Nazorat guruhida ham ma'lum ijobiy o'zgarishlar kuzatildi, biroq bu o'zgarishlar tajriba guruhiga nisbatan ancha past bo'ldi. Nazorat guruhida yuqori daraja 17,1 foizdan 24,4 foizga oshgan bo'lsa, past daraja 36,6 foizdan 24,4 foizga kamaydi.

Tahlil natijalari tajriba guruhida qo'llangan metodik yondashuvlar lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirishda samarali ekanini ko'rsatdi. Xususan, talabalarining leksik-grammatik birliklardan foydalanish aniqligi, nutqning mantiqiy izchilligi, muloqotdagi faolligi va kommunikativ vaziyatga moslashish darajasi sezilarli darajada yaxshilandi.

Baholash mezonlari	Tajriba boshidagi o'rtacha ko'rsatkich	Tajriba yakunidagi o'rtacha ko'rsatkich
Leksik-grammatik to'g'rilik	58,4 %	78,6 %
Nutqning izchilligi	55,1 %	76,2 %
Kommunikativ faollik	52,8 %	80,3 %
Pragmatik moslik	50,6 %	75,4 %

Jadvaldan ko'rinadiki, eng yuqori o'sish kommunikativ faollik mezonida kuzatildi. Bu tajriba jarayonida dialog, munozara, rolli o'yin, taqdimot va guruhli topshiriqlardan muntazam foydalanilgani bilan izohlanadi. Talabalar mashg'ulotlarda passiv tinglovchi sifatida emas, balki faol muloqot ishtirokchisi sifatida qatnashdilar. Natijada ular o'z fikrini mustaqil bayon etish, suhbatdosh fikriga javob qaytarish, savol berish va bahs jarayonida o'z pozitsiyasini asoslashga o'rgandilar.

Leksik-grammatik to'g'rilik mezonini bo'yicha ham ijobiy natija qayd etildi. Bunda grammatik qoidalar va leksik birliklar alohida yodlatilmasdan, matn va nutqiy vaziyatlar asosida o'rgatilgani muhim omil bo'ldi. Talabalar yangi til birliklarini gap, dialog, matn va taqdimot tarkibida qo'llash orqali ularning funksional ahamiyatini chuqurroq angladilar. Bu esa lingvistik kompetensiyaning kommunikativ faoliyat bilan bog'liq holda rivojlanishiga xizmat qildi.

Nutqning izchilligi mezonida ham sezilarli o'sish kuzatildi. Tajriba boshida ayrim talabalar fikrni boshlash, rivojlantirish va yakunlashda qiyinchiliklarga duch kelgan bo'lsalar, tajriba yakunida ular mantiqiy bog'lovchilar, kirish so'zlar, dalillash birliklari va xulosa ifodalaridan nisbatan erkin foydalana boshladilar. Bu holat talabalarining monologik va yozma nutq topshiriqlarida aniq namoyon bo'ldi.

Pragmatik moslik mezonini bo'yicha o'sish talabalarining turli kommunikativ vaziyatlarga mos nutqiy vositalarni tanlash ko'nikmasi rivojlanganini ko'rsatdi. Masalan, talabalar rasmiy, norasmiy, akademik va kasbiy muloqot vaziyatlarida mos leksik birliklar, murojaat shakllari va uslubiy ifodalardan

foydalanishga e'tibor bera boshladilar. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning lingvistik bilimlar bilan uzviy bog'liq holda shakllanganini tasdiqlaydi.

Olingan natijalar asosida shuni aytish mumkinki, lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni alohida emas, balki uyg'un holda rivojlantirish talabalarning umumiy nutqiy tayyorgarligini oshiradi. Til birliklarini real muloqot jarayonida qo'llashga yo'naltirilgan mashqlar talabalarda nazariy bilim va amaliy nutqiy faoliyat o'rtasidagi uzviylikni ta'minlaydi. Ayniqsa, kasbga yo'naltirilgan topshiriqlar, muammoli vaziyatlar, interfaol muloqot va matn bilan ishlash mashqlari talabalarning ingliz tilida kommunikativ faolligini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qildi.

Tajriba-sinov natijalari lingvistik kompetensiya kommunikativ kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismi ekanini, kommunikativ kompetensiya esa lingvistik bilimlarning amaliy ifodasi sifatida shakllanishini ko'rsatdi. Shu sababli oliy ta'limda ingliz tilini o'qitish jarayonida grammatik, leksik va fonetik materiallarni kommunikativ topshiriqlar bilan bog'lab o'rgatish zarur. Bunday yondashuv talabalarni faqat til qoidalarini biluvchi emas, balki ushbu bilimlarni real muloqotda samarali qo'llay oladigan faol kommunikator sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, Chirchiq davlat pedagogika universitetida 83 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish metodikasining samaradorligini tasdiqladi. Tadqiqot natijalari matn bilan ishlash, interfaol metodlar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, kasbga yo'naltirilgan dialoglar va taqdimotlardan foydalanish lingvistik bilimlarning kommunikativ faoliyatga tatbiq etilishini kuchaytirishini ko'rsatdi. Bu esa mazkur metodikani oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish amaliyotiga keng tatbiq etish mumkinligini asoslaydi.

XULOSA

Talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish zamonaviy oliy ta'lim tizimida til o'qitish samaradorligini oshirishning muhim metodik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, lingvistik kompetensiya talabalarning til birliklari, grammatik me'yorlar, leksik vositalar va uslubiy imkoniyatlardan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantirsa, kommunikativ kompetensiya ushbu bilimlarni real muloqot vaziyatlarida maqsadga muvofiq qo'llash imkonini beradi. Shu bois mazkur kompetensiyalarni alohida emas, balki o'zaro bog'liq va yaxlit pedagogik jarayon sifatida rivojlantirish zarur. Chirchiq davlat pedagogika universitetining "Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)" yo'nalishida tahsil olayotgan 83 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari lingvistik bilimlarni kommunikativ faoliyat bilan integratsiyalash samarali natija berishini ko'rsatdi. Tajriba guruhi talabalarida leksik-grammatik to'g'rilik, nutqning izchilligi, kommunikativ faollik va pragmatik moslik mezonlari bo'yicha ijobiy o'sish kuzatildi. Ayniqsa, dialog, munozara, rolli o'yin, matn bilan ishlash, va taqdimotlardan foydalanish talabalarning nutqiy faolligini oshirishda muhim omil bo'ldi. Umuman olganda, talabalarda lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish nafaqat til bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularni amaliy nutqiy faoliyatda samarali qo'llashga yo'naltiradi. Bu esa bo'lajak mutaxassislarining kasbiy, ilmiy va ijtimoiy muloqotga tayyorligini oshirishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Gulyamova M.X. Ingliz tilini o'qitishda talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga integrativ yondashuv: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2019. – 45 b.
2. Isanova Z.Sh. Filologiya yo'nalishi talabalarining plurilingval kompetensiyasini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2025. – 64 b.
3. Usarova D.A. Ingliz tilini o'qitishda talabalarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish: avtoreferat. – Toshkent, 2025.
4. Raxmanova D.A. Ingliz tilini o'qitishda talabalarning yozuv malakalarini rivojlantirish metodikasi (yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi misolida): avtoreferat. – Toshkent, 2026. – URL: Ziyonet manbasi
5. Опешанская И.И. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов неязыкового вуза на основе аудиolingвального метода: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Москва, 2006. – 186 с.
6. Протасова Г.Г. Формирование коммуникативной компетентности студентов-переводчиков на занятиях по стилистике русского языка: на материале вторичных текстов официально-делового стиля: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Самара, 2007. – 156 с.